

ועל התפלגות השכר במשק, חשוב לזכור כי הציות לחוק שכר המינימום בישראל הוא נמוך מאוד.

הצמדתו של שכר המינימום לשכר הממוצע נקבעה מתוך הכרה כי "רמת חיים סבירה" היא מושג דינמי, המושפע בין היתר מרמת החיים הממוצעת במשק, ונועדה בין היתר, לסייע בצמצום

הפערים הכלכליים, המתרחבים והולכים. בפועל עלולה ההצמדה השרירותית לפגוע דווקא באוכלוסיות החלשות שעליהן החוק בא להגן: הצמדת שכר המינימום לשכר הממוצע מביאה להגדלת קשיחויות השכר ולחזיקו הקשר בין ענפים בשכר ומשלחי יד שונים. בשל מנגנון ההצמדה עולה שכר המינימום כל אימת שמתרחש אירוע המשפיע על השכר הממוצע, גם כשמדובר באירוע המשפיע על משלח יד

מסוים (למשל מחסור בעובדים במקצועות טכנולוגיים, עליית פרוץ בענף מסוים ועוד). זאת ועוד, עליית שכר המינימום עשויה לצבור תאוצה דווקא כשירד משקלם של מקבלי שכר נמוך בתעסוקה (כתוצאה מפיטורין ו/או מצמצום ענפים עתירי עבודה בלתי מיומנת), שכן ירידת משקלם תורמת לעליית השכר הממוצע.

הבעייתיות שבהצמדתו של שכר המינימום לשכר הממוצע משתקפת גם בהתפתחותו של שכר המינימום: מאז שעוגן בחוק, עלה שכר המינימום במידה ניכרת, הן במונחים ריאליים (ביחס למדד המחירים לצרכן) והן ביחס לשכר הממוצע בסקטור העסקי (דיאגרמה 1). לאחר ירידה זמנית בראשית שנות התשעים, שב שכר המינימום ועלה בשנים 1993 עד 1996, בעקבות עלייתו של השכר הריאלי בסקטור הציבורי (כתוצאה מחתימת הסכמי שכר מרחיבים). בשנים 1997 עד 1999 הוא קצב עלייתו, כתוצאה מהעלייה הניכרת של השכר הריאלי בסקטור העסקי, וזאת על אף ההאטה והצמצום בתעסוקה, שהתמקדו בענפים עתירי עבודה זולה.

השוואה בין-לאומית של הסדרי שכר המינימום הנהוגים במדינות OECD מראה, כי הצמדה מלאה ואוטומטית של שכר המינימום לשכר הממוצע אינה

חוק שכר המינימום, שנכנס לתוקף ב-1987, החליף הסכם קיבוצי בדבר שכר המינימום, שנחתם בין ההסתדרות לבין לשכת התיאום של הארגונים הכלכליים ב-1972. על פי הוראתו המעודכנת של החוק (שהוא בתוקף מאז אפריל 1997) נקבע שכר המינימום

למשרה מלאה (186 שעות) בשיעור של 47.5 אחוזים מהשכר הממוצע¹. שכר המינימום מעודכן בכל שנה ובעת תשלום תוספת היוקר. בחישוב שכר המינימום אין כוללים תוספות לשכר כגון פרמיות, הוצאות נסיעה, תוספת ותק ועוד.

לחוק שכר המינימום השפעה על הביקוש לעבודה, על היצע העבודה ועל התחלקות ההכנסות. בטווח הקצר עשויה עליית שכר המינימום להביא לצמצום כדאיות העסקתם של עובדים

בלתי מיומנים ולהקטנת הביקוש². מחקרים אחדים הראו גם, כי מעסיקים עלולים להשקיע פחות בהכשרתם המקצועית של עובדיהם המקבילים שכר מינימום, ולפיכך קטנים סיכוייהם של עובדים אלו להתקדם ולהשתכר יותר בעתיד³. כנגד זאת, שכר מינימום המאפשר רמת חיים סבירה יתרום לצמצום הנשירה של בעלי השכלה נמוכה מכוח העבודה.

משקל המשתכרים שכר השווה לשכר המינימום או פחות ממנו בסך המועסקים הישראלים בסקטור העסקי היה בשנת 1998 13 אחוזים, ומשקלם גבוה יותר בענפים עתירי עבודה בלתי מיומנת - הטקסטיל וההלבשה, השירותים האישיים ושירותי האירוח והאוכל. אולם בניתוח השפעתו של שכר המינימום על השכר הממוצע

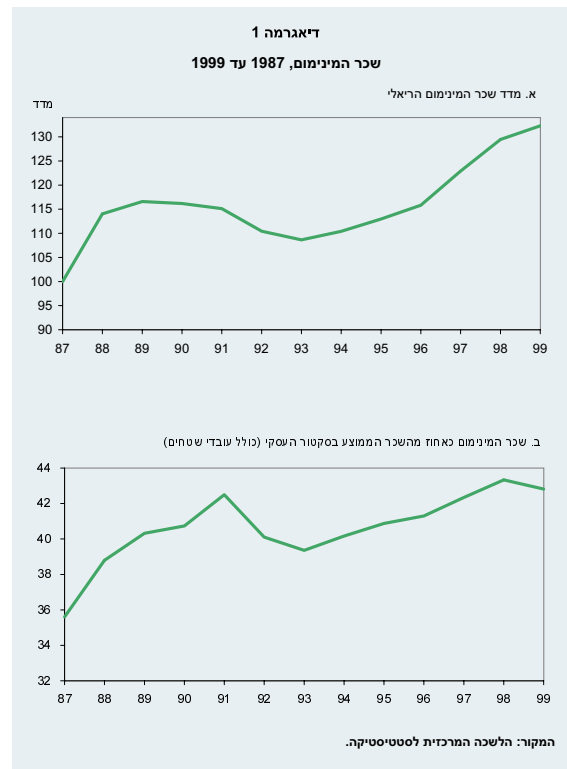
¹ השכר הממוצע לצורך חישוב שכר המינימום הוא השכר הממוצע בכלל המשק בשלושת החודשים האחרונים שלגביהם יש נתונים במועד העדכון.

² חוקרים שונים חלוקים בדעותיהם לגבי השפעת שכר המינימום על התעסוקה. סדרת המאמרים של Card ו-Krueger ומאמרי התגובה הם דוגמה טובה למחלוקת.

³ גם בנושא זה הדעות חלוקות: במחקרים שנערכו לאחרונה לא נמצא אישור לטענה כי העלאת שכר המינימום תפגע בהכשרה המקצועית.

נהוגה אף באחת ממדינות OECD: צרפת היא המדינה היחידה שבה הונהגה הצמדה חלקית (חצי משיעור עלייתו של השכר הממוצע). בהולנד קשור שכר המינימום לשכר הממוצע, אך עדכונו אינו אוטומטי, והוא ניתן להשעיה לאחר הפעלת שיקול דעת. במדינות OECD האחרות העלאת שכר המינימום נקבעת במשא ומתן, או לאחר הפעלת שיקול דעת, דבר המאפשר להתאים את עלייתו למצב המשק.

השפעתה הישירה של עליית שכר המינימום על השכר הריאלי ועל התפלגות השכר היא זניחה, מפני משקלם הנמוך של מקבלי שכר המינימום בתעסוקה ומפני שיעור הציות הנמוך⁴, ולפיכך השפעתה על התחלקות ההכנסות במשק קטנה יחסית; אף על פי כן היא משפיעה במידה ניכרת על השכר בענפים עתירי עבודה בלתי מיומנת - הן דרך ייקור העבודה הפשוטה, המהווה גורם ייצור עיקרי בענפים הללו, והן דרך עליית שכרם של המועסקים המשתכרים מעל שכר המינימום, דרך הצמדות פורמליות ובלתי פורמליות בשכר לפיכך עלולה עליית שכר המינימום לתרום לצמצום התעסוקה בענפים שבהם משקל מקבלי שכר המינימום הוא גבוה⁵ ולהגדלת התמריץ להעסקת זרים או להעברת הפעילות למדינות שכנות. כך עשויה עלייה זו לפגוע בעיקר באוכלוסייה שעליה בא החוק להגן - אותן שכבות שמעמדן בשוק העבודה מעורער והן זקוקות להגנת המחוקק כדי להשתכר בכבוד. מכאן עולה כי בקביעת שכר המינימום יש למצוא את האיזון המתאים שבין קביעת שכר הוגן וצמצום הפערים החברתיים לבין הפגיעה בתעסוקה, וזאת תוך התחשבות במכלול החוקים וההסדרים במשק (מיסוי, דמי אבטלה, הבטחת הכנסה ועוד).

⁴ בעבודות שאמדו את רמת הציות לחוק בישראל נמצא כי רמת הציות לחוק בסקטור העסקי היא נמוכה (קרנית פלוג וניצה קסיר, "הציות לחוק שכר המינימום בסקטור העסקי" בנק ישראל, סדרת מאמרים לדיון 94.12; צבי אקשטיין, "השלכות חוק שכר המינימום על התעסוקה והשכר" הרשות לתכנון כוח אדם, דצמבר 1998); Yaniv, - Gideon, Enforcement and Monopsonistic Compliance with the Minimum Wage Law, Southern-Economic Journal; 55(2), October 1988

⁵ פלוג, קסיר ורובינשטיין מצאו כי בישראל הייתה להעלאת שכר המינימום השפעה שלילית על התעסוקה בענפים סחירים עתירי עבודה בלתי מיומנת (טקסטיל והלבשה), שכן בענפים סחירים המעסיקים אינם יכולים לתרגם את העלייה בעלויות הייצור לעליית מחיר המוצר, ולפיכך הם מצמצמים את הייצור ואת התעסוקה. בענפים בלתי סחירים מרבית העלייה בעלות העבודה תורגמה לעלייתו של מחיר המוצר, ועלייתו של שכר המינימום לא השפיעה על התעסוקה. ממצאים דומים דווחו במחקרים לגבי מדינות נוספות. [ק' פלוג, נ' קסיר (קלינר) וי' רובינשטיין, "השפעת שכר המינימום על התעסוקה בענפים עתירי עבודה פשוטה במשק הישראלי" (טרם פורסם)].

השוואה בין-לאומית של הסדרים וחוקים לגבי שכר המינימום⁶

שכר המינימום באמצע 1997 כאחוז מהשכר החציוני למשרה מלאה	שכר המינימום ב-\$ לשעה בסוף 1997 במונחי PPP	תהליך העדכון / הצמדה	סוג ההסדר / חוק	המדינה (שנת יישום החוק לראשונה)
32	2.94	מעודכן כל שנה תוך התחשבות באינפלציה ובמצב הכלכלי.	חוק, כלל-ארצי שכר חודשי	ספרד (1963, במתכונתו הנוכחית - 1976)
31	3.38	מעודכן תוך התחשבות בשינויים במדד המחירים ובעליית השכר הממוצע	חוק לכל אחד מ-47 המחוזות שכר יומי ולפי שעה.	יפאן (1959, במתכונתו הנוכחית - 1968)
52.8	3.78 ⁷	הצמדה כל שנה ל-47.5% מהשכר הממוצע	חוק, כלל-ארצי שכר חודשי, ממנו נגזר השכר לשעה	ישראל (הסדר - 1972, חוק - 1987)
38	5.15	על פי שיקול דעת - אין הצמדה אוטומטית	חוק פדראלי וחוקים ספציפיים במדינות. שכר המינימום נקבע על פי הגבוה. שכר לשעה	ארה"ב (1938)
40	5.33	אין הצמדה אוטומטית	חוק פדראלי ומחוזי, שכר לשעה	קנדה (נשים - 1930-1918 גברים - 1930-1959)
44	5.44	על פי שיקול דעת - אין הצמדה אוטומטית	חוק כלל-ארצי, שכר לשעה.	בריטניה (1999)
57	5.56	מוצמד למדד המחירים או למחצית שיעור העלייה של השכר הממוצע, על פי הגבוה שבהם.	חוק כלל-ארצי שכר לשעה	צרפת (1950, במתכונתו הנוכחית - 1970)
49	6.00	קשור לשינויים בשכר הממוצע, אך ניתן להשעות את ההצמדה.	חוק, כלל-ארצי שכר יומי, שבועי או חודשי.	הולנד (1968)
50	6.4	הסכם קיבוצי, נדון אחת לשנתיים וביניהן מוצמד למדד המחירים	הסכם קיבוצי, כלל-ארצי שכר חודשי	בלגיה (1975)
54	6.65	גוף עצמאי שוקל גורמים כלכליים וצרכים של מקבלי שכר המינימום	תוקף חוקי שכר המינימום שונה בכל סקטור שכר שבועי	אוסטרליה (1996, ובנוסח חלקי משנת 1907)

⁶ הנתונים לגבי מדינות OECD מתוך: David Metcalf: "The British Minimum Wage", march 1999, Centre For Economic Performance, Discussion paper

⁷ PPP ישראל-ארה"ב מתוך: "Prices and Earnings Around the Globe" UBS economic research 1997 edition